

რომის სამართალი
(საფუძვლები)

სანივთო

სამართალი II

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

საკუთრების უფლების წარმოშობა

რომაელი იურისტები განასხვავებდნენ საკუთრების უფლების წარმოშობის თავდაპირველ და ნაწარმოებ გზებს:

თავდაპირველი შექმნის დროს საკუთრების უფლება წარმოიშობა ხელახლა, იმის მიუხედავად, თუ მანამდე რა უფლება არსებობდა ნივთზე;

აქ უპირველეს ყოვლისა იგულისხმება ისეთი ნივთები, რომელთაც მესაკუთრე არა ყავს (მაგ. უპატრონო ნივთები), ან ყავს, მაგრამ ამის მიუხედავად მაინც წარმოიშევა საკუთრების უფლება (მაგ. ხანდაზმულობით).

ნაწარმოებია გზა თუ საკუთრების უფლება ეფუძნება წინა მესაკუთრის უფლებას მოცემულ ნივთზე.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

საკუთრების უფლების წარმოშობის
თავდაპირველი გზებია:

- ოკუპაცია (occupatio)
- ნაპოვარი (მიტოვებული ნივთის res derelictae)
- განძი (thesaurus)
- ნამატი (accessio)
- გადამუშავება (specificacio)
- ხანდაზმულობა (usucapio)

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

ოკუპაცია (occupatio) – ლათინური იურიდიული ანდაზის თანახმად უპატრონო (არავის საკუთრებაში მყოფი ნივთი) იმის საკუთრებაა ვინც მას პირველი დაეუფლება (დაეპატრონება) – *res nullius cedit primo occupanti*. ამ კატეგორიის ნივთებს მიეკუთვნებოდა მაგ. გარეული ცხოველები, ფრინველები, თევზები, ზღვის გამორიყული ნივთები და სხვა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„ამრიგად, გარეული ცხოველები, ფრინველები და თევზები, ე.ი. ყველა ცოცხალი არსება, რომელიც მიწაში, ზღვაში ან ცაში ჩნდება, როგორც კი მათ ვინმე მიიტაცებს, ხალხთა სამართლით მაშინვე მისი (ამ პირის) კუთვნილება ხდება. ხოლო ის რაც ადრე არავის არ ეკუთვნოდა, ბუნების კანონით იმას ეკუთვნის, ვინც მას დაეუფლა და არა აქვს მნიშვნელობა გარეული ცხოველი და ფრინველი პირმა თავის მიწაზე მიიტაცა თუ სხვისაზე.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 12.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„თუ ვინმე სანადიროდ ან ფრინველის დასაჭერად სხვის მიწის ნაკვეთში შევა, მიწის მესაკუთრეს, რასაკვირველია, თუკი ის ამას შეამჩნევს, შეუძლია, რომ ამ პირს თავის მიწის ნაკვეთში შესვლა აუკრძალოს. ხოლო ის, რაც შენ დაიჭირე, შენად ითვლება მანამდე, სანამ იგი შენი ზედამხედველობის ქვეშ არის. მაგრამ როდესაც იგი შენს ზედამხედველობას გაექცევა და ბუნებრივ თავისუფლებას დაიბრუნებს, მაშინ იგი შენი აღარ იქნება და ისევ იმას მიეკუთვნება ვინც მას დაეუფლება; ხოლო ბუნებრივი თავისუფლების [მდგომარეობაში] დაბრუნებულად ცხოველი ითვლება მაშინ, როდესაც იგი შენი მხედველობის არედან გამოვა ან შენ მას ხედავ, მაგრამ მისი დაჭერა ძნელია.“
ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 12.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„ასეთი კითხვა დაისვა: თუ გარეული ცხოველი ისეა დაჭრილი, რომ მისი დაჭერა შეიძლება, იგი მაშინვე შენს საკუთრებად ითვლება თუ არა? ზოგმა [ამ კითხვას] უპასუხა, რომ იგი მაშინვე შენი ხდება, და მანამდე ითვლება შენად, სანამ მას მისდევ. მაგრამ თუ შენ მის დევნას შეწყვეტ, მაშინ იგი შენად აღარ ჩაითვლება და იმას მიეკუთვნება, ვინც მას ისევ (შემდეგ) დაეუფლება. სხვები კი მიიჩნევენ, რომ იგი (გარეული ცხოველი) სხვაგვარად შენად არ ჩაითვლება, თუ არ დაიჭირე. ხოლო ჩვენ ეს უკანასკნელი მოსაზრება დავამტკიცეთ, რადგან, ჩვეულებრივ, მრავალი ისეთი რამ ხდება, რომ შეიძლება [ნადირი] ვერ დაიჭირო.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 13.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„კუნძული, რომელიც ზღვაში წარმოიშვება, რაც იშვიათად ხდება, იმას ეკუთვნის, ვინც მას დაეუფლება, რადგან ითვლება, რომ იგი არავის ეკუთვნის.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 22.

„აგრეთვე მარგალიტები, ძვირფასი ქვები და სხვა ამგვარი [საგნები], რომლებსაც ზღვის ნაპირზე პოულობენ, ბუნებითი სამართლით მაშინვე მპოვნელს მიეკუთვნება.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 18.

იგივე რეჟიმი ვრცელდებოდა ასევე მტრისათვის წართმეულ ან მესაკუთრისაგან მიტოვებულ ნივთზე.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„ასევე ის, რასაც ჩვენ მტერთაგან ვიტაცებთ, ხალხთა სამართლით მაშინვე ჩვენი ხდება, იმდენადაც კი, რომ თავისუფალი ადამიანებიც ჩვენი მონები ხდებიან. მაგრამ თუკი ისინი ჩვენს ხელისუფლებას თავს დაადწევენ და თავისიანებს დაუბრუნდებიან, [მაშინ ისინი] თავიანთ ძველ სტატუსს (მდგომარეობას) აღიდგენენ.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 18.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„ყველაზე უფრო სწორი ჩანს ის, რომ თუ ვინმე მესაკუთრის მიერ მიტოვებულად მიჩნეულ ნივთს დაეუფლება, იგი მაშინვე მისი მესაკუთრე ხდება. ხოლო მიტოვებულ ნივთად ითვლება ის ნივთი, რომელიც მესაკუთრემ იმ განზრახვით მიატოვა, რომ აღარ სურს, რომ (ეს) ნივთი მას ეკუთვნოდეს და ამიტომ იგი მაშინვე მესაკუთრედ ყოფნას წყვეტს.“ ინსტ., §.II, ტ.I, 12.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

განძის (thesaurus) პოვნა ასევე წარმოადგენდა საკუთრების უფლების წარმოშობის თავდაპირველ გზას. განძი დაფლული (დამაღული) უნდა ყოფილიყო ხოლო მისი მესაკუთრის დადგენა შეუძლებელი. სწორედ ეს განასხვავებდა განძს ნაპოვარისაგან, ამასთან თუ ნაპოვარი [ნივთი] ფასეულობას წარმოადგენდა (ანუ ივარაუდებოდა, რომ პატრონს მასზე უარი არ ქონდა ნათქვამი) და პატრონის დადგენა შესაძლებელი იყო, ასეთი ნივთის მიმოვისებელი ქურდად ჩაითვლებოდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„განძი, რომელიც პირმა თავის მიწაში იპოვა, ღვთაებრივმა ადრიანემ ბუნებითი სამართლიანობის შესაბამისად იმას მიაკუთვნა, ვინც იგი იპოვა. და იგივე [წესი] დაადგინა მან იმ შემთხვევაშიც, თუ ვინმემ საღმრთო ან რელიგიურ ადგილზე შემთხვევით განძი იპოვა. ხოლო თუ პირი განძს სხვის მიწაში შემთხვევით აღმოაჩენს ისე, რომ იგი არც უძებნია, მისი ნახევარი [ადრიანემ] მიწის მესაკუთრეს მიაკუთვნა. შესაბამისად ამისა, მანვე დაადგინა, რომ თუ ვინმე განძს ცეზარის მიწაში იპოვის, ნახევარი მპოვნელს ეკუთვნის, ნახევარი კი – ცეზარს, რასაც ასევე შეესაბამება ის, რომ თუ ვინმე განძს საჯარო ან ფისკის (სახაზინო) მიწაში იპოვის, ნახევარი მას ეკუთვნის, ნახევარი კი – ფისკს ან სახელმწიფოს („civitas“).“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 39.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

ნამატი (accessio) – ასეთ შემთხვევად შეგვიძლია განვიხილოთ ნაპირის მონალექი ან ბუნებრივი მოვლენების შედეგად შეერთებული მიწის ნაკვეთი; კუნძული მდინარეში; ნაყოფი; ნარგავები, რომლებიც სხვის მიწაზე ფესვს გაიდგამენ; ასევე სხვის მიწაზე შენობა-ნაგებობების აგება;
(ხდომილება და მოქმედება)

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„გარდა ამისა, ხალხთა სამართლით შენ გეკუთვნის ისიც, რასაც მონაღეჯი (მონაყარი) მიწის სახით წყალი შენს მიწის ნაკვეთს მიუმატებს. მონაღეჯი მიწაკი [მიწის] შეუმჩნეველი მატებაა. ხოლო მონაღეჯი მიწის სახით მიმატებულად ის [მიწა] ითვლება, რომელიც ისე თანდათან ემატება, რომ ვერ გაიგებ, თუ დროის რომელ მომენტში რამდენი მიემატა.“
ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 30.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანიუთო სამართალი II

„მაგრამ თუ წყლის ნაკადის სიმძლავრე შენს მიწას რაღაც ნაწილს ჩამოაგლეჯს და მეზობლის მიწის ნაკვეთს მიაყრის, აშკარაა, რომ იგი შენს საკუთრებად რჩება. რასაკვირველია, თუ მიწის ეს ნაგლეჯი უფრო დიდხანს დარჩება მეზობლის ნაკვეთში და ხეებიც, რომლებიც მან თან წაიღო, მეზობლის მიწაში ფესვებს გაიდგამენ, დროის ამ მომენტიდან იგი მეზობლის მიწის ნაკვეთზე მიმატებულად ითვლება.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 30.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანიეტო სამართალი II

„მაგრამ თუ კუნძული მდინარეში წარმოიშვა რაც ხშირად ხდება, თუ იგი თანაც მდინარის შუაში მდებარეობს, იგი საერთოა იმ პირებისათვის, რომლებიც მდინარის ორივე მხარეს, ნაპირთან, მიწის ნაკვეთს ფლობენ, პროპორციულად თითოეული მიწის ნაკვეთის კუთვნილი ნაპირის სიგრძისა. ხოლო თუ კუნძული მდინარის ერთ რომელიმე ნაპირთან უფრო ახლოს მდებარეობს, მაშინ იგი მხოლოდ იმ პირებს ეკუთვნით, რომლებიც მდინარის [სწორედ] ამ ნაპირთან მიწის ნაკვეთს ფლობენ. ხოლო თუ მდინარე სადმე იყოფა და შემდეგ ქვევით ისევ ერთიანდება, რის შედეგადაც ვინმეს მიწის ნაკვეთს კუნძულად აქცევს, მიწის ეს ნაკვეთი იმასვე დარჩება, ვისიც მანამდე იყო.“
ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 22.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„თუ ტიციუსი სხვის ნერგებს თავის მიწაზე დარგავს, ისინი თავად მას მიეკუთვნება და პირიქით, თუ ტიციუსი თავის ნერგებს მევიუსის მიწაზე დარგავს, მაშინ ნერგები მევიუსის იქნება, თუ ორივე შემთხვევაში ნერგები ფესვებს გაიდგამს. ხოლო ვიდრე ნერგები ფესვებს გაიდგამენ, ნერგები იმისი იქნება, ვისაც მანამდე ეკუთვნოდა... ვინაიდან გონებით დაუშვებელია, რომ ხე რომელიმე სხვა პირის საკუთრებად ჩაითვალოს და არა იმ პირისა, რომლის მიწაშიც მან ფესვები გაიდგა. და ამიტომაც მეზობლის მიწის ნაკვეთის საზღვართან დარგული ხე, თუ იგი ფესვებს მეზობლის მიწის ნაკვეთშიც გაიდგამს, საერთო საკუთრება ხდება.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 31.

რომის სამართალი (საფუძველები) სანივთო სამართალი II

„ხოლო რა საფუძველზეც ნერგები,
რომლებმაც მიწაში ფესვები გაიდგეს, იმავე
საფუძველზე სორბაღიც, რომელიც მიწაში
დათესეს, მიწის კუთვნილებად მიიჩნევა.“
ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 32.

„იმავე [ბუნებითი] სამართლით შენვე
გეკუთვნის აგრეთვე [ყველაფერი] ისიც, რაც
შენს საკუთრებაში მყოფ ცხოველებს
უჩნდება.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 19.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანიუთო სამართალი II

„ასობიც, თუნდაც ისინი ოქროსი იყოს, ისევე მიეკუთვნება ქაღალდს (პაპირუსს) ან პერგამენტს, როგორც ეკუთვნის მიწას, ჩვეულებრივ ყველაფერი ის, რაც იქ შენდება ან ითესება.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 33.

„თუ ვინმე სხვის დაფაზე დახატავს, ზოგის აზრით, დაფა ნახატს ეკუთვნის, ზოგსაც მიაჩნია, რომ ნახატი, როგორც არ უნდა იყოს ის, დაფას მიეკუთვნება. ჩვენ კი ვთვლით, რომ უმჯობესია დაფა ნახატს მიეკუთვნოს, რადგან სასაცილოა, რომ აპელესის ან პარკაზიუსის ნახატი, როგორც მისი შემადგენელი ნაწილი, იაფფასიან დაფას ეკუთვნოდეს.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 34.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„თუ ვინმე თავისი მასალით სხვის მიწაზე სახლს ააშენებს, მაშინ სახლი იმ პირის საკუთრება იქნება, ვისიც მიწაა. მაგრამ ამ შემთხვევაში სახლის მესაკუთრე თავის საკუთრებას კარგავს, ვინაიდან [მასალა] მისი სურვილით გასხვისებულად ითვლება, ყოველ შემთხვევაში მისთვის უცნობი არ იყო, რომ იგი [სახლს] სხვის მიწაზე იშენებდა.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 30.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„როდესაც ვინმე თავის მიწაზე სხვისი მასალით შენობას ააგებს, იგი თავად ითვლება შენობის მესაკუთრედ, ვინაიდან ყველაფერი, რაც მიწაზე შენდება, ამ მიწის ნაკვეთს ეკუთვნის. მაგრამ ამ მიზეზით ის პირი, რომელიც მასალის მესაკუთრე იყო, მაინც არ წყვეტს მასალის მესაკუთრედ ყოფნას, მაგრამ, ამავე დროს, მას არც ვინდიცირება შეუძლია და არც ამ ნივთის წარმოდგენის მოთხოვნა თორმეტი დაფის (ტაბულის) კანონების გამო,

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

რომლითაც დადგენილია, რომ არ შეიძლება ვინმე ვაიძულოთ, რომ თავის შენობაში ჩაშენებული სხვისი მორი გამოიღოს, მაგრამ მან მისი (ე.ი. მასალის) ორმაგი ღირებულება უნდა გადაიხადოს იმ სარჩელის საფუძველზე, რომელსაც „de tigno junctum“ – ჩაშენებული მორის შესახებ სარჩელი – ეწოდება, /ხოლო სახელწოდება tignum – მორი აღნიშნავს ყველანაირ მასალას, რომლისგანაც ნაგებობები შენდება/.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

ეს იმიტომ იქნა გათვალისწინებული, რომ შენობების დანგრევა აუცილებელი არ გამხდარიყო. მაგრამ თუ რამე მიზეზით შენობა დაინგრა, მაშინ მასალის მესაკუთრეს შეეძლება მორის ვინდიცირება და მისი წარმოდგენის მოთხოვნა, თუ მას [მასალის] ორმაგი ღირებულება უკვე აღებული არა აქვს.“ ინსტ., წიგნი II, ტიტული I, 30.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

გადამუშავება (specificacio)

ნივთზე საკუთრების უფლება წარმოიშობოდა ასევე ახალი ნივთის შექმნისას. თუ მასალა იმ პირს ეკუთვნოდა, ვინც ახალი ნივთი შექმნა მაშინ ახალი ნივთის მესაკუთრეც ის იქნებოდა; მაგრამ რა იქნებოდა თუ ნივთი სხვისი მასალით შეიქმნა, ამასთან დაკავშირებით განსხვავებული მიდგომა არსებობდა პროკულუსიანელთა და საბინუსიანელთა შორის.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

პროკულუსი და საბინუს მაზურიუსი ახ.წ. I ს. ცხოვრობდნენ; პროკულუსის მიმდევრები თვლიდნენ, რომ მიუხედავად მასალის დიდი მნიშვნელობისა, ახალი ნივთის შექმნაში მაინც გადამწყვეტი იყო ახალი ფორმა და შესაბამისად ახალი ნივთის მესაკუთრეც ის იქნებოდა ვინც ეს ნივთი შექმნა; საბინუსიანელები კი გადამწყვეტ მნიშვნელობას მასალას ანიჭებდნენ და შესაბამისად ახალი ნივთის მესაკუთრედაც მასალის პატრონს მიიჩნევდნენ.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„როდესაც ვინმე სხვისი მასალისაგან რამეს ამზადებს, ჩვეულებრივ, კითხვა ისმის: რომელი მათგანი იქნება ბუნების კანონით ამ ნივთის მესაკუთრე? ის, ვინც ნივთი გააკეთა, თუ უფრო ის, ვისაც მასალა ეკუთვნოდა. ასე მაგალითად, თუ ვინმემ სხვისი ყურძნის, ზეთისხილის ან თავთავისგან [შესაბამისად] ღვინო და ზეთი დააყენა, ან ხორბალი დაფქვა; ან სხვისი ოქროს, ვერცხლის ან სპილენძისაგან რაიმე ჭურჭელი გამოჭედა; ან სხვისი ღვინისა და თაფლის შერევით სასმელი (თაფლის ღვინო) ჩამოასხა; ან სხვისი წამლებისგან საღბუნი ან მაღამო დაამზადა; ან სხვისი შალისგან ტანისამოსი შეკერა (მოქსოვა); ან კიდევ სხვისი ფიცრებით გემი ააგო, და კარადა ან სავარძელი გააკეთა.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 25.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანიუთო სამართალი II

„საბინიანელებსა და პროკულიანელებს შორის წარმოებული მრავალი დავის შემდეგ გადაწყდა, რომ შუალედური აზრი მიეღოთ: თუ საგნის [ისევ] მასალად აღდგენა შეიძლება, მაშინ [საგანი] იმის საკუთრებად ითვლება, ვინც მასალის მესაკუთრე იყო. ხოლო თუ საგნის ისევ მასალად ქცევა შეუძლებელია, მაშინ უმჯობესია საგნის მესაკუთრედ ის მივიჩნიოთ, ვინც იგი დაამზადა. ასე მაგალითად, ჭურჭელი გადნობით შეიძლება ისევ ნედლი სპილენძის, ვერცხლის ან ოქროს ზოდად იქცეს. მაგრამ ღვინის, ზეთის ან ხორბლის ისევ ყურძნად, ზეთისხილად ან თავთავად ქცევა შეუძლებელია; არც თაფლისა და ღვინის შერევით დაამზადებული სასმელის ისევ თაფლად და ღვინოდ აღდგენა არის შესაძლებელი.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 25.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„ხოლო თუ ვინმე რამე საგანს ნაწილობრივ თავისი და ნაწილობრივ სხვისი მასალისგან დაამზადებს, თუ, მაგალითად, ვინმე სასმელს თავისი ღვინისაგან და სხვისი თაფლისაგან დააყენებს, ან როგორც თავისი, ასევე სხვისი წამლებისაგან საღებუნს ან მაღამოს დაამზადებს და ან თავისი და სხვისი შაღისგან ტანსაცმელს მოქსოვს, ამ შემთხვევაში, საეჭვო არ არის, რომ მესაკუთრე ის იქნება, ვინც საგანი დაამზადა, რადგანაც მან არა მარტო თავისი შრომა დახარჯა [ნივთის დასამზადებლად], არამედ – ნაწილობრივ თავისივე მასალაც.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 25.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„მაგრამ თუ ვინმემ სხვისი ძოწეული (პორფირი) თავის ტანსაცმელში ჩააქსოვა, მიუხედავად იმისა, რომ ძოწეული უფრო ძვირია, იგი, როგორც თანამდევნი (დამხმარე) ნივთი, [მთავარ ნივთს] – ტანსაცმელს ექვემდებარება და იმ პირს, რომელიც ძოწეულის მესაკუთრე იყო, იმ პირის წინააღმდეგ, რომელმაც ძოწეული მიიტაცა, აქვს ქურდობის სარჩელი და კონდიქცია, გინდაც იგი ის პირი იყოს, რომელმაც ტანსაცმელი შეკერა, გინდაც – ვინმე სხვა.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 26.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„თუ ორი მესაკუთრის მასალა ორივე [მხარის] თანხმობით ერთმანეთში იქნება შერეული, მთელი ეს ნივთი, რომელიც შერევის შედეგად შეიქმნა, ორივესთვის საერთო იქნება, მაგალითად, თუ თავიანთ ღვინოებს შეურევენ, ან ვერცხლისა თუ ოქროს ზოდებს შეადნობენ. ხოლო თუ სხვადასხვა მასალაა, და მათი შერევით მესამე სახის ნივთი იქნა მიღებული, მაგალითად, ღვინისა და თაფლის შერევით – თაფლის ღვინო... მაშინაც იგივე წესი მოქმედებს. რადგან ამ შემთხვევაშიც საეჭვო არ არის, რომ ახალი ნივთი [ორივესთვის] საერთოა. ხოლო თუ სხვადასხვაგვარი ან ერთი და იმავე სახის მასალა ერთმანეთში შემთხვევით ან მესაკუთრეთა თანხმობის გარეშე იქნა შერეული, ამ შემთხვევაშიც დადგინდა, რომ იმავე წესმა იმოქმედოს.“
ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული I, 26.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

ხანდაზმულობა (usucapio)

უკანონო, მაგრამ კეთილსინდისიერი მფლობელი შეიძლება გამხდარიყო ნივთის მესაკუთრე, თუ ნივთის (უწინდელი) მესაკუთრე განსაზღვრული ვადის განმავლობაში არ წარადგენდა სარჩელს მისი ნივთის უკანონო მფლობელისაგან გამოთხოვის თაობაზე. მფლობელობითი ხანდაზმულობით პირი ხდება იმ ნივთის მესაკუთრე, რომელსაც ფაქტიურად ფლობდა კანონით განსაზღვრული ვადის განმავლობაში.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

ამასთანავე სახეზე აუცილებლად უნდა ყოფილიყო განუწყვეტელი კეთილსინდისიერი მფლობელობა გარკვეული დროის განმავლობაში. მიტაცებული ნივთი, არ შეიძლება მიმტაცებლის საკუთრება გამხდარიყო, მაგალითად პირი, რომელმაც სახაზინო საკუთრებაში არსებული მომიჯნავე მიწის ნაკვეთის ნაწილი მიიზომა ვერასოდეს გახდებოდა ამ მიწის მესაკუთრე.

ხანდაზმულობის ვადები დროთა განმავლობაში იცვლებოდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„ცივილური სამართალით დადგენილი იყო, რომ თუ პირი მეორე პირისგან, რომელიც მესაკუთრე არ იყო, მაგრამ მას იგი მესაკუთრედ თვლიდა, ნივთს იყიდდა ან ჩუქების თუ სხვა რომელიმე კანონიერ საფუძველზე შეიძენდა, იგი მფლობელობის ხანდაზმულობით საკუთრების უფლებას ამ ნივთზე, თუ იგი მოძრავი იყო, ყველგან ერთ წელიწადში შეიძენდა, ხოლო თუ უძრავი, მაშინ ორ წელიწადში და [ისიც] მხოლოდ იტალიის მიწაზე, რათა საკუთრების უფლება ნივთზე გაურკვეველი არ დარჩენილიყო.“ ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული VI.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„ჩვენ ამის შესახებ კონსტიტუცია გამოვეცით, რომლითაც დადგინდა, რომ მფლობელობის ხანდაზმულობით მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლებას იძენენ სამ წელიწადში, ხოლო უძრავ ნივთებზე კი – უფრო ხანგრძლივი დროის მფლობელობით, სახელდობრ, ადგილას მყოფნი – ათ წელიწადში, ადგილას არმყოფნი კი – ოც წელიწადში, და ასეთი წესით იძენენ ნივთებზე საკუთრების უფლებას, თუ ამას მფლობელობის კანონიერი საფუძველი უძღვის წინ, არა მარტო იტალიაში, არამედ ყველა მხარეში, რომელიც ჩვენს ხელისუფლებას ექვემდებარება.“ ინსტიტუციები, წ. II,ტ.VI.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„მაგრამ ზოგჯერ, თუნდაც პირი ნივთს მთელი კეთილსინდისიერებით ფლობდეს, მფლობელობის ხანდაზმულობით საკუთრების უფლებას ამ ნივთზე, რა დროც უნდა გავიდეს, იგი მაინც ვერ მოიპოვებს, მაგალითად, თუ პირი თავისუფალ ადამიანს, საღმრთო ან რელიგიურ ნივთს ან გაქცეულ მონას ფლობს.“
ინსტიტუციები, წ. II, ტ. VI, 1.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„ნაქურდალ და ძალადობით მიტაცებულ
ნივთებზე მფლობელობის
ხანდაზმულობით საკუთრების
უფლებას ვერ შეიძენენ, თუნდაც მათ
ზემოთ აღნიშნული ხანგრძლივი
დროის განმავლობაში
კეთილსინდისიერად ფლობდნენ.“
ინსტიტუციები, წ. II, ტ. VI, 1.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

საკუთრების უფლების წარმოშობის
ნაწარმოები გზებია:

- მანციპაცია (mancipatio) – ცივილური სამართლით
- უფლების დათმობა (in iure cesio) – ცივილური სამართლით
- გადაცემა (traditio)

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანიუთო სამართალი II

მანციპაცია (mantipatio)

საკუთრების უფლების შექმნის ეს ხერხი გათვალისწინებული იყო მხოლოდ რომის მოქალაქეებისათვის და მარტო მანციპირებადი ნივთების შესაძენად.

მანციპაციის რიტუალის ჩასატარებლად გამყიდველი წარმოადგენდა გასაყიდ, მანციპირებად ნივთს (მაგ. მონას ან სიმბოლურად მიწის ბელტს). გარიგებას ესწრებოდა ხუთი მოწმე, გამყიდველის ახლო ნათესავებიდან, რათა მომავალში დაედასტურებინათ გარიგება და ამასთან მათი მხრიდან არ წარმოშობილიყო შემდგომში პრეტენზიები.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

გარიგებას ესწრებოდა ასევე მწონავი სასწორითა და სპილენძის ნაჭრით. მყიდველი წარმოთქვამდა წინასწარ განსაზღვრულ ფრაზას: „ამგვარად მე ვამტკიცებ, რომ ეს კაცი კვირიტული სამართლით მე მეკუთვნის, რამდენადაც ის ჩემი ნაყიდია ამ სპილენძისა და ამ სასწორის მეშვეობით.“ ამ სიტყვების წარმოთქმის მერე, მყიდველი დაარტყამდა სპილენძის ნაჭერს სასწორის პინას და გადასცემდა გამყიდველს, როგორც საფასურის გადაცემის სიმბოლოს. ამ მომენტიდან ნივთის მესაკუთრედ მყიდველი ითვლებოდა.

სანივთო სამართალი II

„მანციპაცია შემდეგნაირად ხდება: მოიწვევენ რა სრულწლოვან რომის მოქალაქეთაგან არანაკლებ ხუთ მოწმეს და გარდა ამისა, იმავე მდგომარეობის კიდევ სხვა პირს, რომელმაც ხელში სპილენძის სასწორი უნდა დაიჭიროს და რომელსაც მწონავს უწოდებენ, პირი, რომელიც მანციპიუმს იძენს (ყიდულობს), უჭირავს რა ხელში სპილენძი, ამბობს შემდეგს: „ვამტკიცებ, რომ ეს მონა კვირიტული სამართლით მე მეკუთვნის და ის უნდა ჩაითვალოს ამ სპილენძითა და სპილენძის სასწორის მეშვეობით ჩემ მიერ ნაყიდად“; შემდეგ იგი ამ ლითონს სასწორზე დაარტყამს და მას როგორც [ნივთის] ფასს გადასცემს იმ პირს, ვისგანაც ნივთს (მანციპიუმ-ს) იძენს“. გაიუსი, ინსტიტუციები, I, 119.

სანიეტო სამართალი II

„ხოლო სპილენძსა და სასწორს იმიტომ იყენებენ, რომ წინათ მხოლოდ სპილენძის ფულით სარგებლობდნენ და არსებობდა [სპილენძის] ასსი; და ხმარებაში არ იყო არც ერთი ოქროს ან ვერცხლის მონეტა, როგორც ეს თორმეტი ტაბულის კანონებიდან ჩანს; ამ მონეტების ძალასა და ღირებულებას მათი რაოდენობა კი არ განსაზღვრავდა, არამედ სპილენძის წონა. მაგალითად, ასსი იწონიდა [ერთ] ფუნტს; და ეს სახელწოდება დღემდე იხმარება. ასე რომ, წინათ, როდესაც ვინმეს ფულს აძლევდნენ, კი არ ითვლიდნენ, არამედ წონიდნენ“. გაიუსი, ინსტიტუციები, I, 122.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

უფლების დათმობა (in iure cesio)

უფლების დათმობისათვის გამოყენებული იყო მოჩვენებითი სასამართო პაექრობის ფორმა. მხარეები ვითომ სასამართლოს წინაშე ცდილობდნენ ნივთზე თავიანთი უფლების დამტკიცებას; მყიდველი გამოდიოდა მოსარჩელის როლში და მოითხოვდა თავისი კუთვნილი ნივთის უკან დაბრუნებას; გამყიდველი განგებ არ სცემდა პასუხს მოსარჩელეს და ჩუმად იყო. ეს კი ითვლებოდა მოსარჩელის პრეტენზიების დასაკმაყოფილებლად საკმარის საფუძვლად.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

გადაცემა (tradio)

ამ გზით საკუთრების უფლების შესაძენად საჭირო იყო ა)ნივთის ფაქტობრივი გადაცემა და ბ)სამართლებრივი საფუძველი; ფაქტობრივ გადაცემასთან ერთად საკმარის საფუძვლად შეიძლებოდა სიმბოლური გადაცემაც ჩათვლილიყო. სამართლებრივი საფუძველი შეიძლებოდა ყოფილიყო ხელშეკრულება (მაგ. ჩუქების, ნასყიდობის და სხვა).

ახალ მესაკუთრეს არ შეიძლებოდა იმაზე მეტი უფლებები ქონოდა, რაც ძველ მესაკუთრეს გააჩნდა (მაგ. თუ ნივთზე არსებობდა სერვიტუტის უფლება ეს უფლება უცვლელი დარჩებოდა)

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„ბუნებითი სამართლის მიხედვით ჩვენ ნივთებს ვიძენთ აგრეთვე გადაცემის („traditio“) საშუალებით. სინამდვილეში ბუნებით სამართლიანობას არაფერი ისე არ შეესაბამება, როგორც ის, რომ მესაკუთრის ნებას, რომელსაც სურს, რომ თავისი ნივთი სხვას გადასცეს, კანონის ძალა ენიჭება. და ამიტომ შესაძლებელია ნებისმიერი სახის სხეულებრივი ნივთების გადაცემა, და ამ გადაცემით ისინი მესაკუთრის მიერ გასხვისდებიან.“ ინსტიტუციები, წ. II, ტ. I, 40.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„ხოლო თუ ნივთებს, აგრეთვე ნაჩუქრობის, მზითვის ან სხვა ნებისმიერ საფუძველზე გადასცემენ, [საკუთრების უფლება], უეჭველად, გადაცემული იქნება. მაგრამ გაყიდულს და გადაცემულს მყიდველი მხოლოდ მაშინ შეიძენს, თუ იგი გამყიდველს ფასს გადაუხდის... მაგრამ თუ ის პირი, რომელმაც [ნივთი] გაყიდა, მყიდველის [გადახდის] პირობას მიიღებს, მაშინ, უნდა ითქვას, რომ ნივთი მაშინვე მყიდველისა გახდება.“ ინსტიტუციები, წ. II, ტ. I, 41.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„ზოგჯერ ნივთის გადასაცემად მხოლოდ მესაკუთრის ნების [გამოსატვაც] კი საკმარისია და [თავად] ნივთის გადაცემა არ არის საჭირო: მაგალითად, თუ ვინმემ ნივთი, რომელიც გათხოვა, მოგაქირავა ან შესანახად მოგაბარა, შემდეგ მოგყიდა ან გაჩუქა. რადგან მიუხედავად იმისა, რომ შენთვის ნივთი ამის საფუძველზე არ გადმოუცია, მაგრამ თავად იმის გამო, რომ იგი უშვებს, რომ [ნივთი] შენ გეკუთვნოდეს, [ამიტომ] ნივთი მაშინვე შენი საკუთრება ხდება, თითქოს იგი სწორედ ამ მიზნით იყოს გადმოცემული.“ ინსტ., წ. II, ტ. I, 41.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

„გარდა ამისა, თუ ვინმე საწყობში შენახულ საქონელს გაყიდის და თან მყიდველს საწყობის გასაღებსაც გადასცემს, მაშინ ამ საქონელზე საკუთრების უფლება მყიდველზე გადადის.

უფრო მეტიც, ზოგჯერ მესაკუთრის გამოსატყულ ნებას საკუთრების უფლება უცნობ პირზეც კი გადააქვს. ასე, მაგალითად, პრეტორებმა ან კონსულებმა, რომლებიც ბრბოს საჩუქრებს უყრიან, არ იციან, თუ თითოეული მათგანი რას მიიღებს, მაგრამ ვინაიდან მათ სურთ, რომ თითოეულ მათგანს ეკუთვნოდეს ის, რაც მან მიიღო, ამის გამო ისინი მას მაშინვე მესაკუთრედ აქცევენ.“ ინსტიტუციები, წ. II, ტ. I, 45, 46.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

საკუთრების უფლება შეიძლება
შეწყვეტილიყო ისე, რომ სხვის
სასარგებლოდ არ წარმოშობილიყო.

საკუთრების უფლება შეწყდება:

- ნივთის განადგურების შემთხვევაში
- ნივთის სამოქალაქო ბრუნვიდან ამოღებით
- ქონების კონფისკაციის შემთხვევაში
- თუ მესაკუთრემ უარი თქვა ნივთზე
- ხანდაზმულობით

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

საერთო საკუთრება (თანასაკუთრება) (communio)

თანასაკუთრებას ადგილი ქონდა იმ შემთხვევაში, როდესაც რამდენიმე პირს საკუთრების უფლება ერთ ნივთზე გააჩნდა. ასეთ შემთხვევაში თითოეულ მესაკუთრეს ეკუთვნოდა არა ნივთის ნაწილი, არამედ საკუთრების უფლების ნაწილი.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

- საკუთრების უფლების დაცვა
რომის სამართალი კვირიტულ
საკუთრებას იცავდა სამი სარჩელით:
- ვინდიკაცია (vindicatio)
 - ნეგატორული სარჩელი (actio negatoria)
 - პროჰიბიტორიული სარჩელი (actio prohibitoria)

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანიუთო სამართალი II

ვინდიკაცია (vindicatio)

ამ გზით არამფლობელი მესაკუთრე გამოთხოვდა ნივთს უკანონო მფლობელისაგან. ასეთ შემთხვევაში მტკიცების ტვირთი მთლიანად მესაკუთრეზე იყო. მფლობელის სასარგებლოდ ის ფაქტი მეტყველებდა რომ ნივთი მის მფლობელობაში იყო. ტერმინი ვინდიკაცია მომდინარეობს სიტყვიდან vindicta, რაც ჯოხს აღნიშნავდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

ნეგატორული სარჩელი (actio negatoria)
(სარჩელი უარყოფის შესახებ)

ნეგატორული სარჩელი აღიძვრებოდა მფლობელი მესაკუთრის მიერ, იმ შემთხვევაში, როდესაც გარეშე პირი ავიწროებდა მას და არ აძლევდა საშუალებას სურვილისამებრ გამოეყენებინა ნივთი. მაგ. აცხადებდა, რომ მას ეკუთვნის სერვიტუტის უფლება მოცემულ ნივთზე.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანიუთო სამართალი II

პროჰიბიტორიული სარჩელი (actio prohibitoria)

(სარჩელი წინააღმდეგობის გაწევის შესახებ)

პროჰიბიტორიული სარჩელი

აღიძვრებოდა იმ შემთხვევაში თუ ვინმე თავის ეზოში ისეთ ნაგებობას ააშენებდა, რომელიც მეზობელს ფანჯრებს უბნელებდა ან სხვაგვარად აწუხებდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

უფლება სხვის ნივთზე (*iure in re aliena*)
საკუთრების უფლების გარდა სანივთო
უფლებებს მიეკუთვნებოდა ასევე უფლებები
სხვის ნივთზე. ამ უფლებების ყველაზე
მნიშვნელოვან კატეგორიას სერვიტუტები
წარმოადგენდა, ამას გარდა აღსანიშნავია
ასევე ემფითევისი და სუპერფიცია,
გირავნობის სამართალი.

სერვიტუტების წარმოშობა განპირობებული იყო
მიწაზე კერძო საკუთრების ჩამოყალიბებით.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

სერვიტუტები (servitude) იყოფოდა სანივთო-საადგილმამულო სერვიტუტებად (servitutes praediorum) და პირად სერვიტუტებად (servitutes personarum).

სანივთო-საადგილმამულო სერვიტუტები იყოფოდა სასოფლო სერვიტუტებად (servitutes praediorum rusticorum) და საქალაქო სერვიტუტებად (servitutes praediorum urbanorum).

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანიუთო სამართალი II

„სოფლის მიწის ნაკვეთების (ადგილ-
მამულების) უფლებებია (სერვიტუტებია):
გავლის უფლება, პირუტყვის გადენის
უფლება, გზის უფლება და წყლის
გაყვანის უფლება. გავლის უფლება არის
[სხვის მიწაზე] ადამიანის გავლისა და
სეირნობის, მაგრამ არა პირუტყვის
გადენისა და ოთხთვალით გავლის
უფლება. პირუტყვის გადენის უფლება
არის [სხვის მიწაზე] პირუტყვის გადენისა
და ოთხთვალით გავლის უფლება.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

ამრიგად, ვისაც გავლის უფლება აქვს, მას პირუტყვის გადენის ან ოთხთვალით გავლის უფლება არ გააჩნია, მაგრამ ვისაც პირუტყვის გადენის ან ოთხთვალით გავლის უფლება აქვს, მას გავლის უფლებაც გააჩნია და მისი გამოყენება (ამ უფლებით სარგებლობა) პირუტყვის [გადენის] გარეშეც შეუძლია. გზის უფლება არის [სხვის მიწაზე] გავლის, პირუტყვის გადენის ან ოთხთვალით გავლისა და სეირნობის უფლება, ვინაიდან გზის უფლება მოიცავს, როგორც გავლის უფლებას, ასევე პირუტყვის გადენის ან ოთხთვალით გავლის უფლებას. წყლის გაყვანის უფლება არის [სხვის მიწაზე] წყლის გაყვანის უფლება.

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

1. ქალაქის მიწის ნაკვეთების (ადგილ-მამულების) სერვიტუტებს მიეკუთვნებიან სერვიტუტები, რომლებიც შენობებთან არის დაკავშირებული, და ქალაქის ადგილ-მამულების სერვიტუტებად იწოდებიან იმის გამო, რომ ქალაქის ყოველი შენობა ადგილ-მამულად იწოდება, თუნდაც იგი ქალაქგარეთ იყოს აშენებული. გარდა ამისა, ქალაქის ადგილ-მამულების სერვიტუტები მდგომარეობს იმაში, რომ მეზობელმა მეზობლის სიძნელეები მოითმინოს; თავის კედელში მეზობელს კოჭის ჩადგმის უფლება მისცეს; დაუშვას ან არ დაუშვას თავის სახლზე წვიმის წყლის ღარისა და თავის ეზოში წყლის სადინარის გაყვანა. არ ააშენოს თავისი სახლი ისე მაღალი, რომ მეზობელს სახლი დაუჩრდილოს (დაუბნელოს).

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანიუთო სამართალი II

2. სოფლის ადგილ-მამულების სერვიტუტებს ზოგი სწორად მიაკუთვნებს წყლით სარგებლობის უფლებას, პირუტყვის წყალსასმელად გადენის უფლებას, პირუტყვის ძოვის უფლებას, კირის მოხარშვის უფლებას და ქვიშის თხრის უფლებას.
3. ხოლო ამ სერვიტუტებს საადგილმამულო სერვიტუტებს იმიტომ უწოდებენ, რომ მათი დადგენა ადგილ-მამულების გარეშე შეუძლებელია. მართლაც, არავის შეუძლია ქალაქის ან სოფლის სერვიტუტი შეიძინოს, თუ მას ადგილ-მამული არა აქვს, და ვისაც ადგილ-მამული არა აქვს, მას [ამ მხრივ] არც რაიმე მოვალეობა გააჩნია. ინსტიტუციები, წიგნი II, ტიტული III

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

პირადი სერვიტუტის (servitutes personarum) მაგალითად შეგვიძლია დავასახელოთ უზურფრუქტი (usufructus).

„უზურფრუქტი არის სხვისი ნივთებით სარგებლობისა და [მათგან] შემოსავლის (ნაყოფის) მიღების უფლება ამ ნივთების არსის (substantia) სრული დაცვით (შეუცვლელად). სინამდვილეში იგი არის ნივთზე უფლება, რომლის (ამ ნივთის) მოსპობის შემთხვევაში უნდა მოისპოს თავად უფლებაც.“ ინსტიტიციები, წიგნი II, ტიტული III

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

სერვიტუტის უფლება შეიძლება
წარმოშობილიყო:

- ხანდაზმულობით
- მესაკუთრის სურვილით (ანდერძით ან ხელშეკრულებით)
- სასამართლოს გადაწყვეტილებით

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

სერვიტუტის უფლება შეიძლება შეწყვეტილიყოს:

- ნივთის განადგურებით
- სერვიტუტის უფლების მქონე პირის გარდაცვალებით (პირადი სერვიტუტის შემთხვევაში)
- სტატუსში ცვლილებისას (საშუალო ან მაქსიმალური – პირადი სერვიტუტის შემთხვევაში)
- სერვიტუტის უფლებაზე უარის თქმის შემთხვევაში
- ნივთისა და საკუთრების უფლების გაერთიანებით

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

სხვის ნივთზე უფლებათა რიცხვს მიეკუთვნება სხვისი მიწით ხანგრძლივი დროით სარგებლობის უფლება, ამ უფლების მემკვიდრეობით გადაცემისა და გასხვისების უფლებით:

1. სასოფლო-სამეურნეო მიწის დამუშავებისათვის – ემფითევისი (emphyteusis) და
2. საქალაქო – ამ მიწაზე შენობის აგებისათვის (superficies).

რომის სამართალი (საფუძვლები) სანივთო სამართალი II

ემფითევიზისი გულისხმობდა:

1. მიწის ნაკვეთით სარგებლობას (ნივთის არსის შეცვლის უფლებით);
2. ნაყოფის (მოსავლის) მიღების უფლებას;
3. დაგირავების, მემკვიდრეობით გადაცემის ან გასხვისების უფლებას (გასხვისების შემთხვევაში უნდა გააფრთხილოს მესაკუთრე, რომელსაც აქვს უპირატესი შესყიდვის უფლება და გასაყიდი ფასის 2%-ის უფლება).

რომის სამართალი (საფუძვლები)
სანივთო სამართალი II

occupatio

res derelictae

thesaurus

accessio

specificacio

usucapio

in iure cesio

traditio

communio

vindicatio

actio negatoria

actio prohibitoria

რომის სამართალი (საფუძვლები)
სანივთო სამართალი II

iure in re aliena

servitute

servitutes praediorum

servitutes personarum

usufructus

emphyteusis

superficies

რომის სამართალი (საფუძვლები)

შეკითხვები?

გმადლობთ

ყურადღებებისათვის!

გისურვებთ წარმატებებს!